

Advies aan Provinciale Staten	
T.b.v. Statenvergadering d.d.	5 oktober 2020
Commissie	Economie, Financiën en Bestuur
Datum commissievergadering	28 september 2020
Onderwerp: Voordracht 46 Initiatiefvoorstel mw. Vastenhouw van Forum voor Democratie tot wijziging van de Referendumverordening Noord-Holland	

Uw contactpersoon

M.C.A. de Zwart
AD/STG

Doorkiesnummer 023-514 3756
zwartm@noord-holland.nl

30 september 2020

1 | 9

Mw. Vastenhouw heeft aangegeven het Initiatiefvoorstel te willen agenderen voor de PS vergadering van 5 oktober 2020.

De meerderheid van de commissie (gewogen peiling) is tegen aanpassing van de Referendumverordening op dit moment.

Voor de gemaakte opmerkingen over het initiatiefvoorstel en het advies van GS zie hieronder het uittreksel uit het conceptverslag EFB 28 september 2020:

9.a. Initiatiefvoorstel tot wijziging Referendumverordening van Forum voor Democratie en advies van GS over de initiatiefvoorstellen

Mw. **Vastenhouw** (FvD): Voorzitter, FvD heeft kennisgenomen van het advies van GS op onze initiatiefvoorstellen ten aanzien van de referendumverordening. Het constructieve voorstel van FvD wordt afgeraden. Gezien het feit dat het verbeteren van de verordening zo laagdrempelig maar tegelijk zo revolutionair kan zijn, had een opener houding vanuit GS meer getuigd van betrokkenheid bij de inwoners van Noord-Holland. Graag ga ik namens FvD in volgorde kort in op de punten die door GS in de brief zijn genoemd. Inleiding: GS merken op dat de referendumverordening sinds de vaststelling in 2018 weliswaar niet tot een referendum heeft geleid, maar dat dit niet betekent dat de huidige referendumverordening niet werkt. Dat de referendumverordening enkele belemmeringen heeft, is waarschijnlijk. FvD brengt in herinnering dat de initiatiefvoorstellen alleen een aantal kleine wijzigingen beogen ter verbetering. Dit is essentieel; de 'instrumenten' van burgerparticipatie die de provincie noemt, zoals 'inspreken tijdens vergaderingen', 'indienen van zienswijzen' en 'meedoen in participatietrajecten' zijn geen goede alternatieven. Voorstel tot wijziging artikel 4: het eerste punt: wijziging van artikel 4 (de meerderheid van 30% van het totale aantal kiesgerechtigden die zich uitsprekt in het referendum). Een discussie over 'uitkomst drempel' of 'opkomst drempel' daargelaten, is het een feit dat er een voorwaarde gesteld wordt aan een geldige uitslag. Dit is de kwalificatie van 30% van het totale aantal stemgerechtigden. Met andere woorden: er is een drempel en die zou er wat FvD betreft niet moeten zijn. FvD is blij dat GS even verderop met ons van mening zijn dat drempels tot strategisch stemmen kunnen leiden. In dit verband noemen GS ook nog eens terecht 'de no-show paradox'. Precies dat soort inzichten: de obstakels die drempels creëren, signaleerde FvD en dat leidde tot deze initiatiefvoorstellen. Een 'uitkomst drempel' kan daarbij leiden tot ontmoediging en onduidelijkheid bij de inwoners van Noord-Holland. FvD opteert daarom voor het weglaten van de drempel, nu de uitspraak om te beginnen slechts raadgevend is. Ondanks deze gezamenlijke inzichten geven GS een negatief advies.

GS merken op dat onze 'Staten relatief kort geleden de verordening vastgesteld hebben en de uitkomstdrempel bewust [hebben] gekozen'. Hier dient opgemerkt te worden dat PS vierjaarlijks verandert en nu een geheel andere samenstelling heeft dan in 2018, toen de verordening werd aangenomen. Verder hebben er zich sinds 2018 verschillende maatschappelijke ontwikkelingen voorgedaan; provinciaal en nationaal, die hebben geleid tot nieuwe belangstelling voor het referendum. Het is alsof je tegen een zieke patiënt zegt: "nee, u krijgt de nieuwe beter werkende medicijnen niet, want twee jaar geleden heeft u al iets betere gekregen. Door de sterk gegroeide afstand tussen bestuur en bevolking is een directe stem meer dan ooit gewenst. Met andere woorden: de situatie is flink veranderd sinds 2018. Voorstel tot wijziging artikel 10: dan het tweede punt, wijziging artikel 10 (verlenging van de termijn voor het doen van een kennisgeving.) In de reactie op 'voorstel tot wijziging artikel 10' stellen GS dat een termijn van drie dagen vóór een besluit, voor het doen van een kennisgeving 'ons inziens haalbaar' is. FvD vraagt zich af waarop GS dit baseren, nu dit niet uit de brief blijkt. Zoals opgemerkt in de voorstellen, is het niet realistisch om te verwachten dat hardwerkende Noord-Hollanders in de praktijk continu bijhouden wat er op onze agenda staat. Ook zijn de meeste Noord-Hollanders niet bekend met het systeem van commissies en Statenvergaderingen en ook dát overgrote deel heeft recht op een directe stem. Daarom is de termijn van drie dagen voor een kennisgeving in de praktijk onredelijk. FvD ziet simpelweg niet wat erop tegen is om deze termijn (iets) te verlengen. Verderop stellen GS dat zo'n verlenging van de termijn 'ongewenste bijeffecten' heeft en laat met dit subjectieve oordeel zien wat de echte bezwaren voor GS zijn. 'Ongewenste bijeffecten' voor wie? Voor GS overduidelijk. En wat voor bijeffecten? Gedoe? GS zitten namelijk helemaal niet te wachten op vervelende Noord-Hollanders die hun zorgen uiten. Vervolgens merken GS op dat 'de inwerkingtreding van elk referendabel besluit standaard met twee weken zou moeten worden opgeschort in afwachting van een eventuele kennisgeving' en dat: 'Een dergelijke opschorting het vaststellen en implementeren van provinciaal beleid en provinciale regelgeving structureel [zal] vertragen.' Dit is een onlogische voorstelling van zaken. Een referendabel besluit zou natuurlijk pas opgeschort hoeven te worden alleen indien en wanneer een kennisgeving gedaan wordt. Gegeven dat een referendum zeldzaam blijft, betekent dit dat slechts bij hoge uitzondering een besluit hoeft te worden opgeschort. Daarnaast vindt FvD het getuigen van bestuurlijke arrogantie dat een eventuele vertraging van beleid een argument zou kunnen zijn tégen democratie. Bovendien geldt natuurlijk de uitzondering van artikel 11 lid 3 van de Referendumverordening 2018: dat bij referendabele besluiten waarvan 'de inwerkingtreding' geen uitstel kan lijden, PS de inwerkingtreding kunnen bepalen. Deze bepaling omzeilt dus sowieso al een opschorting van de belangrijkste besluiten. Voorstel tot wijziging artikel 14.

Dan het derde punt. Wat betreft de drempel van 10.000 voor een inleidend verzoek, merken GS op dat 'de gekozen drempel passend wordt geacht vanwege de aard van de besluiten die PS gewoonlijk nemen: het zijn complexe besluiten die vaak een raakvlak hebben met of direct samenhangen met andere besluiten (al dan niet van andere overheden) en die de gehele provincie raken. De gevolgen van het terugdraaien ervan kunnen zeer groot zijn.' Dit is een opmerkelijke alinea. De referendumverordening is er juist vanwege de brede besluiten die PS nemen, waarvan de gevolgen voor iedere Noord-Hollander groot kunnen zijn, op welke gebieden dan ook. Dát is democratie. FvD begrijpt dat GS liever ongestoord hun gang zouden gaan, maar een democratie eist toch echt wat anders. Dat de drempel te hoog is, blijkt simpelweg uit het feit dat de drempel één-op-één is overgenomen uit de landelijke Wet Raadgevend Referendum, en blijkt ten tweede uit de vergelijking met andere provinciale referendumverordeningen, van bijvoorbeeld Utrecht en Limburg, die lager zijn. Dit kan niet genegeerd worden. Voor het onderbouwen van de hoge drempel verwijzen GS vervolgens naar het 'Samenwerkingsprogramma Democratie Actie (BZK/VNC)'. Dit Samenwerkingsprogramma is echter een (breed) overheidsinitiatief dat pas actief is sinds november 2018, na het intrekken van het landelijke raadgevende referendum. Het is het bekende verhaal van de slager. Verderop stellen GS dat bij andere provincies 'nog geen ervaring is opgedaan met welke drempel dan ook'. Hieruit concludeert FvD dat GS niet

op de hoogte zijn van het op het moment lopende referendum-initiatief in Zeeland door Stichting Zeeland Tolvrij. En inderdaad: de Zeeuwse referendumverordening eist slechts 1.000 handtekeningen voor een inleidend verzoek. GS sluiten dit punt af met speculatieve termen als ‘ad-hoc besluitvorming’ en ‘incidentele burgerbetrokkenheid’. Door ‘incidentele burgerbetrokkenheid’ zou er geen rekenschap worden afgelegd voor de gevolgen van keuzes. ‘Korte-termijn deelbelangen prevaleren dan al gauw boven het algemeen belang op de langere termijn wat als onwenselijk wordt beschouwd.’ Naast het feit dat Noord-Hollanders geen rekenschap tegenover zichzelf hoeven af te leggen na een referendum-resultaat en dat burgers ten opzichte van reguliere verkiezingen, veel méér betrokken zijn bij een referendumonderwerp komt in dit laatste deel naar voren wat in de hele brief al doorschemert: namelijk dat GS van Noord-Holland tegenstander zijn van het referendum. FvD benadrukt dat het instrument hier zelf niet ter discussie staat: Noord-Holland hééft een mogelijkheid tot referendum. Hier liggen enkel de initiatiefvoorstellen voor, die het referendum beogen te verbeteren. Digitale wijzigingen, Dan het punt van de digitale wijzigingen. FvD was verheugd met de toezegging van de Commissaris van de Koning van 15 juni 2020 om digitale mogelijkheden op te zetten, en wacht deze ontwikkelingen verder af. Wel blijft FvD kritisch en willen we benadrukken dat de digitale mogelijkheden dienen te gelden voor de drie fases: kennisgeving, inleidend verzoek én definitief verzoek. Voor alle inwoners van Noord-Holland moet het altijd glashelder zijn hoe een verzoek kan worden ingediend. Kosten. Wat betreft het punt kosten merkt FvD op dat de kostenraming niet alleen speculatief en vaag is (Oekraïne-referendum en ‘navraag bij andere overheden’) maar ook ongepast. Afgezien van het feit dat per referendum gekeken kan worden naar de dekking, zouden kosten van een mogelijk referendum namelijk geen argument mogen zijn tegen het houden van een referendum. Evenmin is dit een factor die GS in dit advies zouden moeten betrekken. Het referendum is immers een instrument van PS vóór Noord-Hollanders. In die zin hebben GS gewoon niet onbevooroordeeld naar de voorstellen gekeken. Als laatste heeft FvD vragen over de niet directe vormen van democratie. Voor dergelijke vormen van burgerparticipatie komt de CvdK begin volgend jaar met een plan, omdat er verbeteringen en vernieuwingen dienen te komen. FvD is benieuwd op welke grond en ziet hiermee dé gelegenheid voor het provinciaal referendum. Aangezien GS de kosten van een referendum bij iedere gelegenheid benoemen, is FvD natuurlijk benieuwd naar de kosten van de andere vormen. Tot slot: Hebben PS wél onbevooroordeeld naar de voorstellen gekeken en gunnen zij de Noord-Hollander een écht democratisch instrument? Immers, er staat een mooie paragraaf over onze bestuurscultuur en participatie in het coalitieakkoord onder hoofdstuk 5 ‘Openbaar Bestuur’. Volgende week brengt FvD de initiatiefvoorstellen in stemming, evenals een motie waarin PS hun intentie uitspreken het ‘Bindend Provinciaal correctief referendum’ op de agenda te zetten, zodra deze landelijk kan worden ingevoerd.

Dank u hartelijk.

Mw. **Kapitein** (D66) vindt het erop lijken dat FvD heeft gezocht naar kleine wijzigingen in de verordening om iets te kunnen doen met het referendum, terwijl op dit moment in de Tweede Kamer op initiatief van de SP en D66 grote wijzigingen worden besproken met echt ingrijpende gevolgen, zeker op provinciaal niveau. Het was beter geweest wanneer FvD de nu aangekondigde motie correctief bindend referendum eerderehad voorgelegd, dan hadden partijen deze kunnen meenemen in de bespreking.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) merkt op dat nog geen enkele andere partij al een motie heeft rondgestuurd. Vandaag is de eerste gelegenheid om deze aan te kondigen.

Mw. **Kapitein** (D66) constateert dat het voorstel in de Tweede Kamer grotere gevolgen heeft. Daarom wordt geen steun gegeven aan de minimale wijzigingen die FvD voorstelt, want de huidige verordening is goed doordacht, hoewel erkend wordt dat nog bewezen moet worden of deze in de praktijk voldoet, maar daar

bestaat hij nog te kort voor. Een correctief referendum is effectiever dan een raadgevend referendum, daarom is men bij met het voorstel dat vorige week door de Tweede Kamer is aangenomen.

Mw. **Bezaan** (PVV) constateert dat uit de bijdrage van D66 blijkt dat er verkiezingen in aantocht zijn.

Mw. **Kapitein** (D66) benadrukt dat juist D66 zich de afgelopen jaren inzet voor het referendum. In de Tweede Kamer wordt geëxperimenteerd met een burgeramendement en daar vindt de discussie op 29 september over plaats. Het initiatiefvoorstel wordt niet ondersteund.

Mw. **Koning** (CDA) handhaaft haar bijdrage van 24 februari jl., het referendum is een zwaar instrument en daarom is het logisch om hier zware eisen aan te stellen, los van de kosten van ongeveer 5 miljoen euro per referendum en los van de gevolgen van het voorstel van FvD voor het proces van besluitvorming, want er zijn meerdere instrumenten voor inwoners om zich uit te spreken over wat zij van de provincie verwachten en hoe zij een inbreng bij een bepaald besluit kunnen leveren.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vraagt of het CDA het ermee eens is dat inspraak of burgerparticipatie van een andere orde is dan een referendum. Het CDA stelt dat een referendum niet nodig is omdat er andere vormen van inspraak mogelijk zijn. Kan het CDA hierop een toelichting geven?

Mw. **Koning** (CDA) zal in haar bijdrage nog ingaan op alle vormen van inspraak.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) vraagt welke andere vormen het CDA als een vorm van directe democratie ziet.

Mw. **Koning** (CDA) antwoordt dat het uitbrengen van een stem in de verkiezingen een vorm is van directe democratie. Daarnaast kunnen inwoners vier jaar lang via de politieke partijen invloed uitoefenen onder andere door in te spreken bij de fracties. Op die manier hebben zij altijd invloed op de democratie. Het CDA was nooit voorstander van een referendum, maar de referendumverordening wordt wel gerespecteerd. Men ziet geen aanleiding tot wijziging van de voorwaarden in de verordening, dus de reactie van GS wordt ondersteund.

Dhr. **Van den Heuvel** (CU) ondersteunt de reactie van GS. FvD spreekt enerzijds over kleine verbeteringen, anderzijds worden grote woorden gesproken over het feit dat de provincie niet blij is met de mogelijkheid dat bewoners kunnen meepraten en meedenken. Een referendum moet juist zelden kunnen worden ingezet, want het is niet de bedoeling om hiermee zand in de provinciale besluitvorming te gooien. Burgers kunnen inspreken bij de provincie en kunnen via politieke partijen hun mening kenbaar maken.

Dhr. **Carton** (PvdA) dankt FvD voor alle tijd en energie die is gestoken in het initiatiefvoorstel. Een raadgevend referendum is een uiterst zwaar middel om als bewoner invloed uit te kunnen oefenen op een besluit van PS, dus het is logisch dat hier drempels en voorwaarden aan worden gesteld. Er is enerzijds steun voor het voorstel van FvD om een evaluatie in te bouwen, maar anderzijds wordt de reactie van GS ondersteund, namelijk dat de drempels en voorwaarden passen bij de verordening voor de provincie. Omdat het als een soort noodrem functioneert, wil men daar niet aan sleutelen. Wel dient gekeken te worden naar een logisch moment voor een evaluatie van de verordening. Een referendum is het slotstuk van alle beschikbare instrumenten voor burgers om invloed uit te kunnen oefenen. Daarom is men benieuwd naar de Participatienota die in januari 2021 verschijnt en op welke manier het referendum hiervan deel uitmaakt.

Mw. **Bezaan** (PVV) vraagt zich af hoe de PvdA een evaluatie ziet, aangezien hieruit nooit kan blijken dat de opgelegde drempels te hoog zijn wanneer er nog nooit een referendum is gehouden. In dat kader is de eis van 10.000 handtekeningen ter ondersteuning van het referendum erg zwaar.

Dhr. **Carton** (PvdA) meent dat burgers de intentie hebben om inspraak te leveren op een bepaald besluit maar hij kan zich niet voorstellen dat als burgers een initiatief nemen voor een raadgevend referendum, ze niet serieus kijken naar wat er nu allemaal ligt. De huidige drempel van 10.000 in de verordening is passend voor een verzoek tot inzet van dit zware middel. Wanneer drempels niet worden gehaald, dan dient te worden nagegaan of de drempel te hoog is of dat er te weinig animo is.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) is blij met de constructieve houding van de PvdA. Het laatste nationale referendum op landelijk niveau hanteerde ook een drempel van 10.000, maar waarom zou men dezelfde drempel op provinciaal niveau toepassen? Dat is toch niet reëel met 2.8 miljoen inwoners in de provincie?

Dhr. **Carton** (PvdA) meent dat het zeker mogelijk moet zijn om 10.000 handtekeningen te verzamelen voor een provinciaal referendum bij een heel belangrijk besluit.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) hoort de PvdA tweemaal zeggen dat 10.000 handtekeningen passend zijn, maar hoe kijkt de PvdA naar de aantallen die andere provincies hanteren?

Dhr. **Carton** (PvdA) kan niet oordelen over andere provincies, maar met het oog op de wijze waarop de drempels tot stand zijn gekomen, vindt hij de motivatie van GS in deze 'passend'. De PvdA wil graag meer aandacht voor de totale processen rond burgerparticipatie, zoals het vanaf het eerste begin betrekken van bewoners bij een te nemen besluit door de provincie, waardoor het onnodig is om een raadgevend referendum te organiseren.

Ines **Kostiç** (PvdD) constateert dat GS niet uitleggen waarom precies aan deze drempel wordt vastgehouden. Wil de PvdA niet weten waarom niet is gekozen voor een drempel van 3.000 zoals in Utrecht of Limburg? Wat is een goed moment om te evalueren?

Dhr. **Carton** (PvdA) volgt de argumentatie van GS hierin. De evaluatie moet onderdeel uitmaken van de evaluatie van het gehele beleid voor burgerparticipatie.

Dhr. **Zaal** (GL) heeft waardering voor de inspanningen van FvD, wel wordt afstand genomen van bepaalde bewoordingen, zoals dat GS niet zit te wachten op vervelende Noord-Hollanders die hun mening willen uiten. Die terminologie is helemaal niet nodig om het voorstel te onderbouwen.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) vraagt hoe GL het dan noemt als goed onderbouwde voorstellen van PS door het bestuur niet worden overgenomen, terwijl het gaat over het betrekken van inwoners.

Dhr. **Zaal** (GL) vindt dat GS overtuigend hebben beschreven waarom het nu niet verstandig is om het voorstel van FvD over te nemen. Het standpunt van GS wordt onderschreven, dus het voorstel van FvD wordt niet ondersteund, hoewel het goed is om kritisch te kijken naar de drempel wanneer pogingen tot een referendum hierop zouden stranden.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) dankt FvD voor het initiatiefvoorstel dat voortborduurt op de referendumverordening waarmee PS in 2018 akkoord zijn gegaan. Het voorstel van FvD schaaft de geldende verordening bij en leidt tot verbetering en dat wordt toegejuicht omdat een laagdrempelige procedure bijdraagt aan meer betrokkenheid van de inwoners naast een goed en gedegen georganiseerd burgerparticipatietraject. Voorstel A is het meest verregaand en de beste aanvulling op de bestaande verordening. Het voorstel van FvD wordt ondersteund.

Mw. **Van Meerten** (VVD) geeft complimenten aan FvD voor alle inspanningen. Al op 24 februari jl. is in de discussie aangegeven dat de VVD geen voorstander is van welk referendum dan ook, omdat complexe problemen hiermee worden teruggebracht tot een eenvoudige vraag. Voor de VVD geldt het als een soort noodrem. Aanpassingen ter verbetering worden gewaardeerd, maar men vindt het nu te vroeg om de verordening aan te passen. Een evaluatie van de verordening in de evaluatie van het bredere pakket van burgerparticipatie wordt ondersteund. De reactie van GS is overtuigend onderbouwd, daarom wordt het voorstel van FvD niet ondersteund.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vraagt of de VVD de uitkomst van een evaluatie in 2022 wel ondersteunt wanneer hieruit blijkt dat de drempels te hoog zijn.

Mw. **Van Meerten** (VVD) vindt dit een 'wat, als' discussie, maar mocht eerder dan 2022 blijken dat de drempel tot problemen leidt, dan moet hier zeker naar gekeken worden. Omdat het om een uiterste middel gaat, moet de drempel wel hoog zijn.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) vraagt of de VVD wel akkoord zou gaan met een verzoek voor een evaluatie van de verordening in combinatie met een evaluatie van de overige burgerparticipatie-instrumenten.

Mw. **Van Meerten** (VVD) wil zeker kijken naar een evaluatie van de verordening in de toekomst in combinatie met andere instrumenten, maar een evaluatie van het proces nu wordt niet gesteund. GS staan aan de lat om een dergelijke evaluatie uit te voeren.

Mw. **Bezaan** (PVV) dankt FvD voor de 3 initiatiefvoorstellen en sluit aan bij de woorden van de SP. De PVV vindt referenda een mooi instrument om de democratie te versterken, daarom wordt het voorstel zeker ondersteund, met name het eerste voorstel. GS geven aan dat de verwachte kosten van een referendum rond 5 miljoen euro liggen. Kan de gedeputeerde deze schatting concreet toelichten, eventueel schriftelijk?

Ines **Kostiç** (PvdD) dankt FvD voor het vele werk dat is uitgevoerd en voor het ophelderen van een aantal zaken. De PvdD vindt de opgenomen drempel waardevol omdat het gaat om het algemeen belang. De termijn voor het indienen van een kennisgeving wordt door GS voldoende toegelicht. Het opschorten van de inwerkingtreding van een referendabel besluit leidt tot vertraging.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) vraagt of de PvdD ermee bekend is dat in de huidige verordening al besluiten zijn benoemd waarvan de besluitvorming niet opgeschort hoeft te worden.

Ines **Kostiç** (PvdD) verzoekt GS om een toelichting hierop. Belangrijk is om op de website de promotie over referenda te intensiveren met inzet van externe deskundigheid en aan te geven wanneer besluiten van PS referendabel zijn of niet, zodat dat meteen duidelijk is voor de burgers. De drempel van 10.000 is arbitrair en onvoldoende uitgelicht. De PvdD verzoekt om een wetenschappelijke onderbouwing van het besluit om vast

te houden aan 10.000. De lagere drempel van 5.000 of lager die FvD voorstelt, wordt ondersteund, dat leidt niet tot bezwaren. Het belangrijkste is dat de verordening wordt geëvalueerd met inzet van de kennis van wetenschappers.

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt als volgt. De provincie vindt het wenselijk dat inwoners participeren in besluitvormingsprocessen, dus GS herkennen zich niet in de opmerkingen hierover. Een referendum behoort tot het totale instrumentenpakket van burgerparticipatie, maar het is wel een noodrem.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vindt het gebruik van de term 'noodrem' overtrokken omdat het gaat om een raadgevend correctief referendum. Waar komt die angst vandaan?

Gedeputeerde **Zaal** vindt het referendum een nuttig instrument, maar vaak worden besluiten door de meerderheid van volksvertegenwoordigers genomen en de inzet van een raadgevend referendum is op dat moment een zwaar middel om deze besluiten te beïnvloeden. Hier moet sprake zijn van een goede balans tussen besluiten van de volksvertegenwoordigers en de ruimte voor inwoners op besluitvormingsprocessen en het raadgevend corrigeren hiervan en de hiermee samenhangende kosten. Bij GS heeft zich niemand gemeld die een referendum wil organiseren en geconfronteerd wordt met de te hoge drempels. Een referendum is deel van het totaalpakket van burgerparticipatie en dat ziet er in iedere provincie anders uit. Daarom moet men voorzichtig zijn met shoppen uit maatregelen van andere provincies. In 2018 zijn ter inspiratie andere referendumverordeningen in samenhang beoordeeld, maar GS hebben een eigen verordening opgesteld waarin de drempel van 10.000 is opgenomen.

Ines **Kostiç** (PvdD) verzoekt inzage in de destijds gemaakte afwegingen die ten grondslag liggen aan de referendumverordening uit 2018.

Gedeputeerde **Zaal** gaat in op de aspecten van het voorstel. Er worden drie onderdelen genoemd: de uitkomstdrempel van 30% (hoewel die vandaag overigens niet ter discussie wordt gesteld) en dat is iets anders dan de opkomstdrempel. Er zijn meer bezwaren tegen de opkomstdrempel en minder tegen de uitkomstdrempel omdat die niet leidt tot strategisch gedrag. Ook een raadgevend referendum wordt door GS en PS serieus genomen, daarom wordt vastgehouden aan de 30% als uitkomstdrempel. Deze staat ook vermeld in het rapport van de commissie Remkes. De bezwaren in het initiatiefvoorstel gelden voor de opkomstdrempel en niet voor de uitkomstdrempel. Voor de 10.000 handtekeningen voor het inleidend verzoek heeft men zich onder meer laten inspireren door de handreiking voor de lokale democratie, waarvan het uitgangspunt 1% van de kiesgerechtigde inwoners, voor Noord-Holland is dat 20.000 en daarvan is 10.000 de helft. Het definitieve verzoek moet echter door 45.000 mensen ondersteund worden, dus wanneer de drempel voor het inleidende verzoek wordt verlaagd, ontstaat het risico dat het definitieve verzoek niet kan worden ingediend. Door digitalisering zal het aantal van 10.000 binnenkort gemakkelijker gehaald kunnen worden. Termijnen: behalve FvD heeft geen andere fractie hierop gereageerd. Wanneer termijnen worden verlengd tot weken na het besluitvormingsproces in PS, ontstaat het risico dat genomen besluiten niet uitvoerbaar zijn omdat er na een aantal weken nog een referendum kan worden opgeëist. Daarom is gekozen voor een kennisgeving binnen 3 dagen voor de PS-vergadering. De verordening hoeft niet te worden aangepast voor het mogelijk maken van digitale stemming. De evaluatie zou conform de verordening worden uitgevoerd 6 maanden nadat het eerste referendum is ingediend. **GS zullen goed blijven volgen of sprake is van gestrande pogingen en in dat geval zullen PS worden geïnformeerd.**

Ines **Kostiç** (PvdD) vraagt of de gedeputeerde wil reageren op het feit dat in de verordening is opgenomen dat er na 4 jaar een evaluatie zou plaatsvinden, evenals op het voorstel voor het via de website informeren van burgers en het verbeteren van de communicatie over referenda. Hoe vaak wordt de pagina over het referendum bezocht en welke middelen worden ingezet om er meer bekendheid aan te geven?

Gedeputeerde **Zaal** adviseert om te wachten hoe de verordening – die nu 2 jaar loopt – uitpakt na de totale looptijd van 4 jaar. De aanpassing van de Grondwet op grond van de aangenomen motie in de Tweede Kamer zal nog een aantal jaren duren. Zij zal nagaan wat de status is van de communicatie via social media naar aanleiding van de motie van FvD. Zodra de digitale mogelijkheid aanwezig is, zal hierover gecommuniceerd worden. De aantallen hits van de pagina op de website worden schriftelijk aan PS gemeld, de vraag van de PVV wordt schriftelijk beantwoord.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) bedankt voor het door de fracties meewerken aan het verbeteren van het instrument referendum, maar dat is helaas niet mogelijk, gezien de toch wel arrogante houding van GS en van coalitiepartijen zoals D66. Deze houding blijkt tevens uit de beantwoording door GS van de vraag van de PvdD over het aantallen hits van de pagina op de website. Deze vraag kan niet beantwoord worden, behalve dat er veel verkeer is.

De **voorzitter** benadrukt dat de gedeputeerde heeft toegezegd de cijfers te overleggen aan de commissie.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) hoort dat er misschien verbeteringen mogelijk zijn, niettemin houden GS vast aan de huidige tekst van de verordening, maar PS vertegenwoordigen de inwoners van Noord-Holland en daarvoor is te weinig aandacht. D66 was in februari fel tegenstander van het referendum maar vandaag trekt D66 zich terug en ondersteunt ook geen kleine wijzigingen. Het meedenken kan juist versterkt worden door het doorvoeren van kleine wijzigingen in de verordening, dus de argumenten van GS houden geen stand. Waarom willen GS niet constructief meedenken? Er lijkt draagvlak te zijn voor het opnemen van de evaluatie van de verordening in de nota Burgerparticipatie. Klopt deze veronderstelling?

Mw. **Koning** (CDA) vindt het jammer dat de coalitiepartijen het voorstel van FvD nu niet ondersteunen, terwijl zij in februari nog heel enthousiast waren. Het was beter geweest wanneer de coalitie in februari had aangegeven dat zij geen voorstander waren van aanpassingen van de verordening, dat zou FvD veel tijd en energie bespaard hebben.

Mw. Van Meerten (VVD) geeft aan dat zij dat toen ook gezegd heeft geen voorstander te zijn.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) herhaalt twee vragen aan GS uit de eerste bijdrage. Welke aanvullende gevolgen zien GS behalve dat er een besluit moet worden uitgesteld? Waarom kiezen GS voor behoud van het verschil van 10.000 voor het inleidende verzoek en 45.000 voor het definitieve verzoek, terwijl dat voor het nationaal referendum niet geldt? GS hebben gesteld dat de 10.000 stemmen zijn gebaseerd op de nationale voorwaarden. Kunnen GS verklaren wat de bedreiging inhoudt als de kennisgeving uitgesteld wordt, terwijl in artikel 11 wordt bepaald dat belangrijke besluiten toch uitgevoerd kunnen worden?

Tweede termijn

Dhr. **Carton** (PvdA) verwijst naar de Participatienota die begin 2021 verschijnt. Is de referendumverordening onderdeel van de Participatienota en wordt deze meegenomen in de evaluatie?

Mw. **Kapitein** (D66) is net als de PvdA, ook voorstander van gedegen burgerparticipatietrajecten.

Ines **Kostiç** (PvdD) ziet uit naar het evaluatiemoment in 2021 of in 2022 en verwacht dat de communicatie aangescherpt wordt. FvD wordt voorgesteld om de voordracht even aan te houden in afwachting van de toelichting door GS hierop.

Gedeputeerde **Zaal** benadrukt dat het voorstel van 2018 met behulp van een brede Statenwerkgroep is voorbereid. In artikel 11 staan thema's vermeld die niet referendabel zijn, zoals de begroting en belastingen, maar ook andere besluiten moeten soms snel worden uitgevoerd en dat is dan niet mogelijk omdat er nog een referendum kan volgen.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) verwijst naar artikel 11.3 waarin wordt gesteld dat belangrijke besluiten mogen worden uitgevoerd, ook als er een referendum volgt.

Gedeputeerde **Zaal** is hiermee bekend, maar desondanks moet sprake zijn van een goede balans en die is goed gewaarborgd in de referendumverordening in combinatie met de artikelen 11 en 5. De bijgevolgen zien op het opschorten van bij meerderheid genomen PS-besluiten, dat heeft meer draagvlak nodig dan van een klein aantal inwoners van de provincie. Op basis van de motie van FvD is al een communicatietraject gestart, voorgesteld wordt na te gaan wat dit heeft opgeleverd alvorens weer een nieuw traject te starten. Het aantal burgers dat de website heeft bezocht is 1.300.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) is van mening dat het instrument beter tot zijn recht komt als de voorgestelde wijzigingen worden doorgevoerd. Zij is benieuwd naar de reactie van de andere fracties. Zij zal zich beraden op de voortgang van de initiatiefvoorstellen en de griffie informeren.